

SAKSBEHANDLER
Unni Grønn

INNVALGSTELEFON

TELEFAKS
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

VÅR REF.
12/01702-16

DERES REF.

DERES DATO

ARK. B - Bygninger

VÅR DATO
19.08.2015

1 (Oslo) Oslo - Os

KOPI

Se mottakerliste

Gnr. 227, bnr. 405 og del av gnr. 227 bnr. 494 og gnr. 999, bnr. 27, Oslo kommune. Spisesalbygningen, Friiaparken med videre. Vedtak om fredning med hjemmel i kulturminneloven §§ 15 og 19 jr. § 22

Vi viser til revidert fredningsforslag datert 5.12.2013 for gnr. 227, bnr. 405, og del av gnr. 227 bnr. 494 og gnr. 999, bnr. 27, Oslo kommune, Spisesalbygningen og Friiaparken med videre.

Forslaget har vært på høring hos berørte parter og instanser.

På grunnlag av dette fatter Riksantikvaren følgende vedtak:

VEDTAK:

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 §§ fredes gnr. 227 bnr. 405, og del av gnr. 227 bnr. 494 og gnr. 999, bnr. 27 i Oslo kommune, Spisesalbygningen og Friiaparken med videre.

Omfanget av fredningen

Fredningen etter § 15 omfatter:

<i>Friiaparken med omkringliggende mur</i>	<i>Askeladden ID 147149-1</i>
<i>Spisesalbygget</i>	<i>byggningsnummer 81364877 Askeladden ID 147149-2</i>
<i>Hjørnepaviljong</i>	<i>byggningsnummer 81364842 Askeladden ID 147149-3</i>
<i>Verkstedbygningen</i>	<i>byggningsnummer 81364850 Askeladden ID 147149-4</i>

Fredningen omfatter bygningens eksteriør og utvalgte interiører som vist på tegninger nedenfor. Fredningen av eksteriør og interiør inkluderer hovedelementer som konstruksjoner, materialbruk og overflatebehandling. I tillegg inngår alle bygningsdeler som vinduer, dører, gerikter og listverk.

Alt opprinnelig fast inventar i de fredete rommene inngår i fredningen. Som fast inventar regnes skap, ovner, lysarmatur etc. Inkorporerte malerier/utsmykning av Edvard Munch i Freiasalen i spisesalbygningen inngår som fast inventar. Dette omfatter følgende:

"Freia-frisen" (nr henviser til Gerd Woll "Edvard Munch samlede malerier. Catalogue raisonné IV", Oslo 2008

- "På vei til båten" (Freia-frisen I, GW nr. 1420)
 "Menn og kvinner på stranden" (Freia-frisen II, GW nr. 1415)
 "Farvel" (Freia-frisen III, GW nr. 1416)
 "Piker som vann blomster" (Freia-frisen IV, GW nr. 1417)
 "Treet høstes" (Freia-frisen V, GW nr. 1418)
 "Piker som plukker frukt" (Freia-frisen VI, GW nr. 1419)
 "Dans på stranden" (Freia-frisen VII, GW nr. 1414)
 "Fruktbarhet" (Freia-frisen VIII, GW nr. 1421)
 "Fire piker i Åsgårdstrand" (Freia-frisen IX; GW nr. 1422)
 "Eventyrskogen" (Freia-frisen X, GW nr. 1423)
 "Ut på sjøen" (Freia-frisen XI, GW nr. 1424)
 "Unge mennesker på stranden" (Freia-frisen XII, GW nr. 1425)

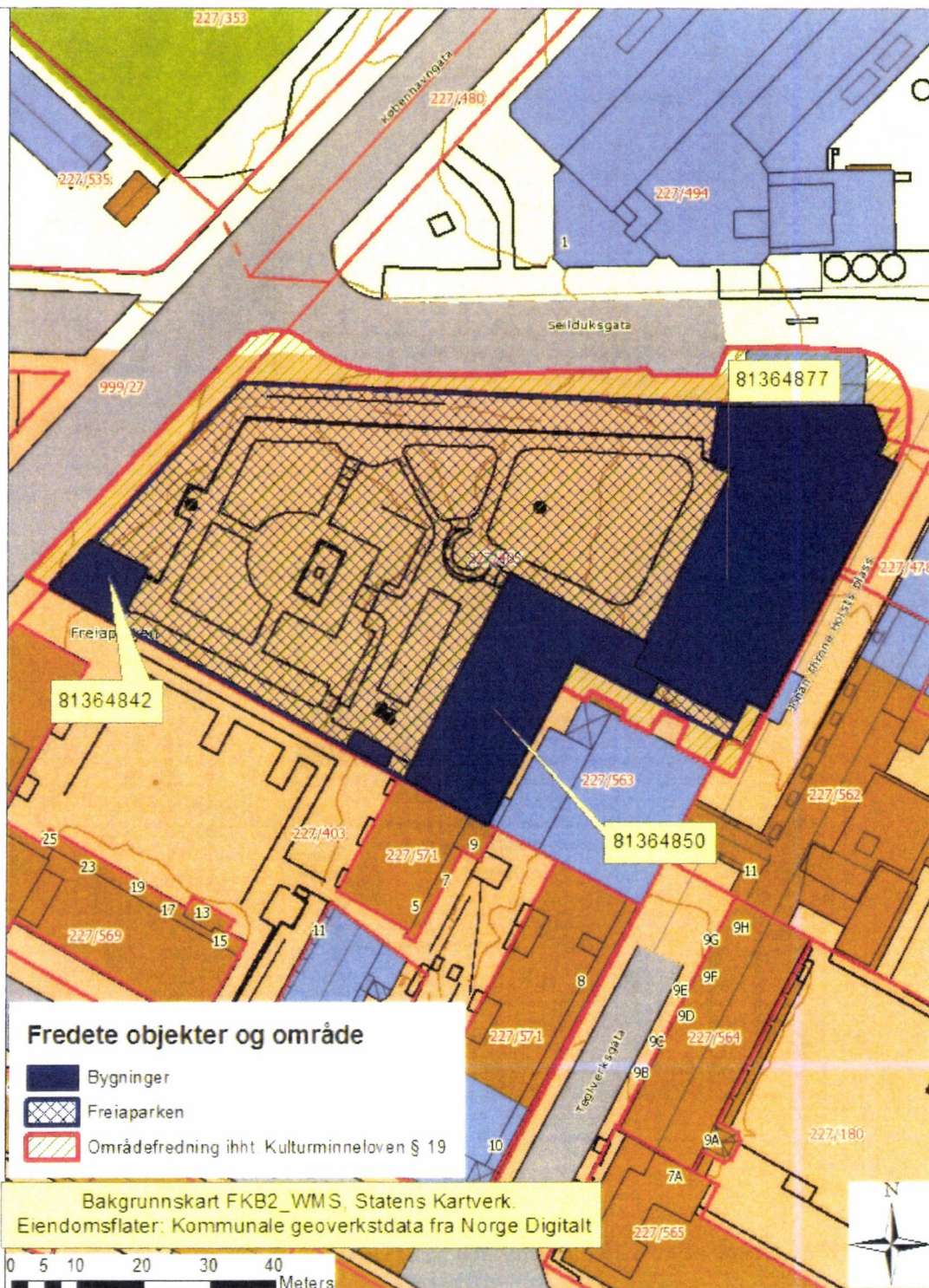
Fredningen omfatter videre Freiaparken med murer, paviljong, hageanlegg med gangveier og blomsterbed, fontene og andre hage-elementer, herunder følgende kunstverk:

- Piken på Bjørnen (Gustav Vigeland)
 Solur med stjerne-tegn og Freialogo
 Drikkefontene med toppfigur i bronse - Putto og fisker (Nic. Schiøll)
 Relieff av Christian Collin - forkjemper for sosial fred (Alfred Seland)
 Relieff Eilert Sundt 1942 (Ørnulf Bast)
 Relieff Carl Schiøts 1947 (Nic. Schiøll)
 Avstøpning av Nike fra Samothrake

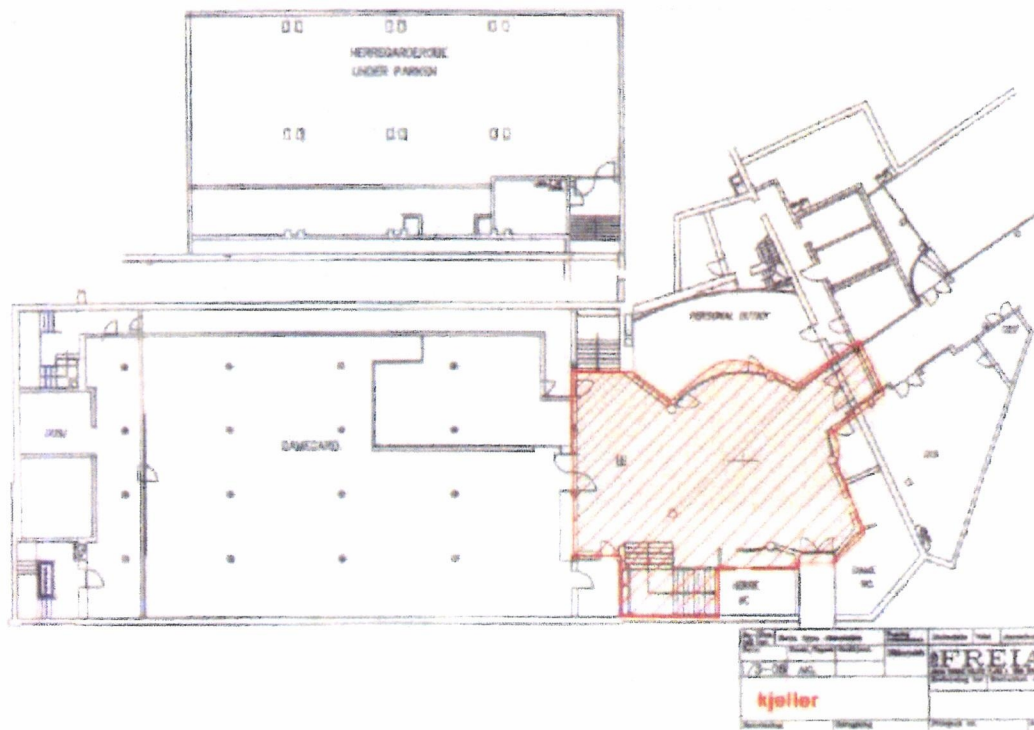
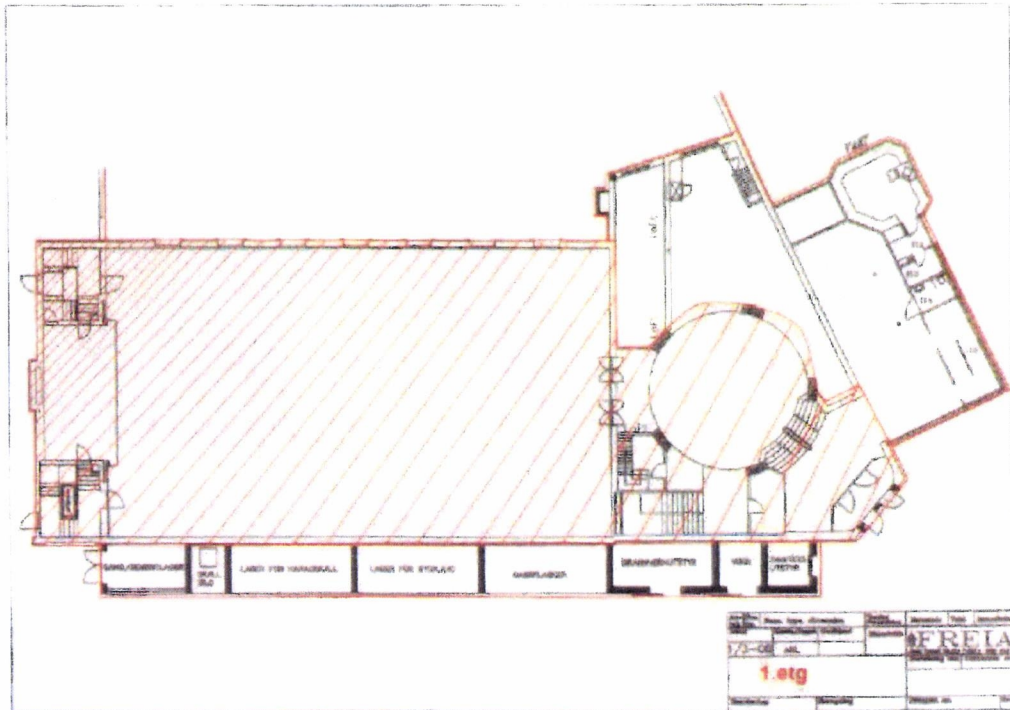
Kunsten i hagepaviljongen inngår i fredningen som løst inventar og er nærmere opplistet nedfor under fredet løst inventar

Gnr. 227 bnr. 405, bnr. 494 og gnr. 999, bnr. 27, Oslo kommune,

Fredningen etter § 15 omfatter også løst inventar nærmere spesifisert nedenfor.

Spisesal

Møblering med bord og stoler i bjørk

Fire skap i bjørk

Snemåkere, bronseskulptur (Edvard Munch)

Hadrians hode, gipsavstøpning

Hagepaviljongen:

Vognføreren fra Delfi

Hegesos gravmæle, 400 f.kr.

Kore, 520 f. Kr.

Ludovisi-tronen, 460 f.kr.

Kritios-gutten, 485 f Kr.

Nike-tempelet, Parthenon, Akropolis

Thasos-hodet, 600 f. Kr.

Kansleren, Paser, 1250 f. Kr.

Gresk relieff, arkaisk stil, kvinnefigur

Gresk relieff med tre figurer

Arkaisk relieff, mannsperson

2 stk hellenistiske urner støpt i betong

Poseidon, 430 f. kr.

4 greske relieffer

Relieff, mannshode

Kykladisk skulptur

Mannshode fra Oseberg, 800 e. Kr.

Forstykke fra Osebergsleden, 800 e. Kr.

Figurer fra veggskap, 1600 e. Kr.

Løvefigurer fra Vinje stavkirke, 1100 e. Kr.

Portal-løve fra Loftgarden, Raa, Rauland, 1300

Fredningen etter § 19 omfatter fortausarealet i Københavnergata, Seilduksgata og Teglverksgata. Området omfatter også spisesalbygningens moderne inngangspaviljong.

Formålet med fredningen etter § 15

Formålet er å bevare anleggets arkitektoniske, og kulturhistoriske verdier.

Fredningen skal sikre bevaring av:

- Anlegget som et helhetlig uttrykk for grunnleggeren, Johan Johan Throne Holsts program om å gi arbeiderne positive kunstneriske impulser slik det kommer til uttrykk i bygningenes og parkens arkitektur og utsmykning. I dette inngår bevaring av:
- Spisesalens interiør med Edvard Munchs monumentalutsmykning.
- Freiaparken med murer, hageanlegg, hagepaviljong og kunstnerisk utsmykning som en del av det helhetlige anlegget.

Formålet med fredningen etter § 19 er å bevare virkningen av anlegget i gatemiljøet.

Fredningsbestemmelser

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål, og gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid.

§ 15

1. Det er ikke tillatt å rive eller skade bygningene, teglstensmuren, parkanlegget eller deler av disse kulturminnene.
2. Det er ikke tillatt å bygge om eller endre parkanlegget, bygningenes eksteriør, konstruksjon og hovedstruktur eller de utvalgte interiørene.
3. Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid ut over vanlig skjøtsel og vedlikehold av parkanlegget, bygningens eksteriør, konstruksjon eller de utvalgte interiørene er ikke tillatt. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 9. Senere tilføyet kantineinnredning er ikke omfattet av fredningen, og kan endres eller fjernes uten tillatelse fra kulturminnemyndigheten.
4. Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje med materialer og metoder i samsvar med parkanleggets og bygningenes egenart og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene.
5. Det er ikke tillatt å fjerne fra bygningen eller flytte Edvard Munchs utsmykning i spisesalen.
6. Alle reparasjoner, konserveringer og restaureringer av Edvard Munchs utsmykning skal foregå i dialog med Kulturminnemyndigheten og krever dispensasjon fra kulturminneloven.
7. Løst inventar som inngår i fredningen skal ikke fjernes fra spisesalen eller hagepaviljongen. Dette gjelder ikke bruk av gjenstander i temporære utstillinger og ved restaurering av gjenstander eller kortvarig lagring av spisesalens møblement i forbindelse med spesielle arrangementer.
8. Skulpturene i hagen som omfattes av fredningen skal bevares og beholde sin nåværende plassering. Den kopierte kunsten i hagepaviljongen skal bevares, men kan flyttes internt innen hagepaviljongen uten nærmere tillatelse fra kulturminnemyndigheten.
9. Tilbakeføringer til opprinnelig eller tidligere utseende og/eller konstruksjoner kan tillates i særlige tilfelle under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert dokumentert grunnlag og etter dispensasjon fra forvaltningsmyndigheten.

For områdefredningen etter § 19 gjelder:

10. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredning.

Følger av fredningen

Lovhenvisning

Når det gjelder behandlingen av fredete bygninger og anlegg og området rundt vises det til kulturminneloven §§ 15a-19, samt til ovennevnte bestemmelser.

Arbeider som krever tillatelse etter plan- og bygningsloven, må i tillegg omsøkes/forelegges kommunale myndigheter. Det gjøres oppmerksom på at tillatelse etter kulturminneloven må foreligge før arbeider i tråd med plan- og bygningsloven kan settes i verk.

Vedlikehold

Det grunnleggende prinsippet for vedlikehold av fredete bygninger er å bevare mest mulig av de opprinnelige eller eldre bygningselementene og detaljer som kledning, vinduer, dører, listverk, gerikter og overflatebehandling. Bygningselementer og detaljer skal repareres fremfor å skiftes ut. Vedlikehold av fredete bygninger og anlegg skal så langt som mulig skje i samsvar med opprinnelig utførelse, teknikk og materialbruk og for øvrig i samsvar med fredningsbestemmelsene.

Det er eier som har ansvar for vedlikeholdet av fredete bygninger og anlegg. For mer informasjon om vedlikehold og forvaltning av fredete bygninger og anlegg, vises til Riksantikvarens informasjonsblader. Se særlig nr. 11.1.1. "Juridiske forhold - Å eie et fredet hus", www.riksantikvaren.no.

Dispensasjon

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven §§ 15a og 19 tredje ledd.

Søknad om tillatelse skal sendes Oslo kommune, Byantikvaren, som avgjør om tiltaket kan iverksettes, og eventuelt på hvilke vilkår. Ved tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold, eller hvordan fredningsbestemmelsene skal forstås, skal Byantikvaren likeledes kontaktes.

Kort karakteristikk av kulturminnet

Freia Chocolate Fabrik ble anlagt i 1889 og kjøpt av Johan Johan Johan Throne Holst i 1892. Fabrikken ble oppført på Rodeløkka. De eldste fabrikkbygningene stammer fra omkring 1900. Anlegget er senere utvidet og endret en rekke ganger i takt med økt produksjon. Etter Johan Johan Throne Holsts overtagelse i 1892 vokste Freia raskt og ble en stor og moderne bedrift. Dette omfattet i tillegg til økt produksjon, en rekke velferdstiltak for bedriftens ansatte og opparbeidelse av estetisk vakre omgivelser innenfor fabrikkmurene.

Freiaparken

I 1922 ble det anlagt et stort parkanlegg på fabrikk eiendommen. Anlegget er innhegnet av teglstensmurer. Parken ble tegnet av arkitekt Olav Sverre og ble anlagt etter klassisistiske prinsipper med aksialt anlagte blomsterrabatter, fontene og gangveier. Ned mot Københavnergata ble det reist en hagepaviljong. I løpet av parkens første år ble det også utplassert en rekke skulpturer i parken som en integrert del av hagekomposisjonen. Hagepaviljongen ble etter hvert utstyrt med kopier av antikke skulpturer og relieffer, samt norske middelalderskulpturer. Dette var også i tråd med Johan Johan Throne Holsts estetiske visjon og dannelsesprosjekt for fabrikkens arbeidere. I krysset Seilduksgata-Teglverksgata var det opprinnelig reist et lite bygg med port inn til parken. Denne ble revet da den nye spisesalbygningen ble oppført i 1934.

Spisesalbygningen – Munchs monumentalutsmykning

Som ledd i Johan Johan Throne Holsts industrifilosofi ble det besluttet at fabrikkens spisesaler skulle utsmykkes med moderne kunst og i 1922 ble det gjennomført forhandlinger med Edvard Munch. Munch utarbeidet utkast til to spisesaler, en stor for kvinner med 12 malerier og en mindre for menn med seks. Kun spisesalen for kvinner ble realisert.

Ny spisesalbygning ble oppført i 1934 etter tegninger av arkitekt Ole Sverre. Den er oppført i tegl og harmonerer i sitt materialvalg godt med de øvrige fabrikkbygningene og murene rundt Freiaparken. Arkitekturhistorisk er bygningen i brytningen mellom 1920-talls klassisisme og modernisme.

Den arkitektoniske utformingen av spisesalen var ment å skape ideelle interiører for Edvard Munchs utsmykning. Den har stor takhøyde og overlysvindu og med direkte utgang til parken gjennom høye franske dører.

Utsmykningen består av 12 store malerier, olje på lerret. Motivene er hentet fra Åsgårdstrand og viser arbeidere i sin fritid. Her fremstilles det enkle liv ved fiskeleier, mennesker i harmoni avbildet blant småhus eller på stranden og den grønne og frodige naturen.

Det er en sammenhengende utsmykning med et dobbelt formål som dels er sammenfallende: Oppdragsgiverens idé om sosialt ansvar og samfunnskontrakt og kunstnerens ønske om at kunsten skulle være offentlig og bidra til *"andres klarlægning av livet"*. Munch omtalte senere Freia-frisen slik: *"Dette er Livsfrisen overført til et annet milieu. Det er fiskerlivet i en kystby uten badegjester"*. Freia-frisen var enestående i sin samtid både nasjonalt og internasjonalt, en utsmykning av en spisesal i industrien av en billedkunstner som allerede den gang var et stort internasjonalt navn. Billedkunstens sammenheng med arkitekturen er tydeliggjort ved at maleriene ble flyttet over til den nye spisesalen i 1934. Materialvalg, med liggende paneler av bjerkefinér med polerte kantprofiler i aluminium er nøye avpasset med innfelt plass for det enkelte av maleriene og fastholder motivenes og frisens sammenheng. De store glassfeltene langs den ene langveggen knytter spisesalen og utsmykningen sammen med parken med vannspeil, prydplanter og skulptur.

Spisesalbygningen og parken er bevart uten vesentlige endringer. Opprinnelig var det også en inngang til parkanlegget gjennom en verkstedbygning som ligger øst for parken. Denne inngangen er nå tettet. Videre er det oppført en moderne portbygningen mot nord, og spisesalen har fått et tilbygg mot øst. Tilbygget er anlagt på fasaden som vender bort fra parkanlegget og har små konsekvenser for opplevelsen av det opprinnelige bygningsvolumet.

Verkstedbygningen

Mot en indre gårdsplass mot nord ble det oppført i 1922 en smal og lav verkstedsbygning i nyklassisistisk stil som harmonerte med utformingen av hagepaviljongen som ble reist i parkens nedre hjørne mot nordvest.

Verkstedsbygningens langfasade vendte inn mot parkanlegget og fabrikkens arbeidere hadde adgang til parken gjennom denne fasaden. Inngangen er senere fjernet, trolig i forbindelse med at bakenforliggende gårdsplassen ble bygget inn og gjort til del av fabrikkområdet. I dag huser verkstedsbygningen opplevelsessenteret «Freialand»

Byantikvaren i Oslos vurdering av kulturminnet – begrunnelse for fredningsforslaget

Freiaparken og spisesalbygningen har høy kulturhistorisk verdi som eksempel på det meste ambisiøse velferdstiltak etablert i en moderne industribedrift på begynnelsen av 1900-tallet. Edvard Munchs monumentalutsmykning har særdeles høy kunstnerisk verdi som en av to monumentalutsmykninger utført av kunstneren.

Århundreskiftet 1800-1900 var en tid da bevisstheten omkring arbeidernes forhold økte. Store industriherrer igangsatte diverse velferdstiltak for å sikre gode bo- og arbeidsforhold. Direktør Johan Throne Holst etablerte bedriftshelsetjeneste og arbeiderboliger i hagebystil. Ytterligere og i samme ånd, etablerte han Freiaparken og utsmykning av de ansattes kantine.

Spisesalbygningen ble oppført i sin tids ledende formspråk, i brytningen mellom 1920-tallets nyklassisisme og modernisme. I sin utforming er bygningen både en viktig representant for de ledende arkitekturuttrykk og inngår også som en vel tilpasset del av bygningsmassen på Freia Chocolate Fabrik. Spisesalbygningens interiør er videre tegnet for Munchs monumentalbilder som en integrert del av interiøret. Bygningen framtrer slik også som en ramme for stor kunst, i likhet med lignende og samtidige bygg som Vigelandsmuseet (1924) og Kunstnerens hus (1930). Men med den vesentlige forskjellen at dette var en del av arbeidernes og de ansattes daglige omgivelser og ikke et museum.

Edvard Munchs monumentalutsmykning av spisesalen på Freia har kulturhistorisk verdi som et resultat av Throne Holts industriherreånd. Veggmaleriene ble skapt i en tid da norsk monumentalmaleri stod i en særklasse og vurderes i dag å være i verdensklasse. Edvard Munchs utsmykning av Freias spisesal har særdeles høy kunstnerisk verdi.

Freia Chocolate Fabrik er en de de største industrier i Oslo. Det gamle fabrikkområdet har høy bevaringsverdi og deler av bygningene er regulert til spesialområde bevaring etter plan-og bygningsloven. Freiaparken, verkstedbygningen og spisesalbygningen utgjør en del av det verneverdige fabrikkmiljøet. Etter Byantikvarens vurdering er det viktig å sikre dette et vern som omfatter både eksteriør og interiør slik at opplevelsen av denne opprinnelige delen av bedriften bevares.

Riksantikvarens vurdering av kulturminnet

Riksantikvaren slutter seg til Byantikvarens vurdering og begrunnelse. Anlegget med spisesalbygningen, verkstedbygningen og parkanlegget er viktig i sosialhistorisk, industrihistorisk og kunsthistorisk sammenheng. Både som uttrykk for et i norsk sammenheng, uvanlig sjeldent engasjement for sosiale tiltak i et industriselskap og for et kulturengasjement i videre betydning.

Anlegget har også stor kunstnerisk verdi gjennom utsmykningen av spisesalen med Edvard Munchs monumentalmalerier. Edvard Munchs kunst har hatt vesentlig betydning for verdenskunsten i det 20. århundre. Utsmykningen av Universitetets aula i Oslo og Freia-frisen er de eneste monumentalutsmykninger Munch utførte og som fremdeles eksisterer i den sammenhengen de ble skapt for. Freiasalen ble allerede etter åpningen omtalt som Østkantens aula og har vært regelmessig benyttet som konsertlokale av Filharmonisk sels/Oslo filharmoniske orkester helt fra 1930-tallet.

Arkitektonisk er Freiasalen et bevart og påkostet interiør som er blant de fremste bevarte i norsk industri fra mellomkrigstiden. Sammenhengen mellom innerom og uterom og mellom salen og parken er del av en sammenhengende arkitektur med klar og bevisst kontrast til omkringliggende bebyggelse.

Eiendomsforhold og reguleringsstatus

Gnr. 227, bnr. 405 eies av Mondelez Norge

Gnr. 227 bnr. 949 og gnr. 999 bnr. 27 eies av Oslo kommune

Reguleringsplan

Gnr. 227 bnr. 405 og gnr. 227 bnr. 949 er i gjeldene reguleringsplan regulert til Bygeområde industri. Reguleringsplan S-2561, vedtatt av Oslo bystyre 20.10.81. For fortauet mot vest gjelder Regulerings og bebyggelsesplan, Østre Bydel III.

Forholdet til naturmangfoldloven

Ved offentlig myndighetsutøvelse som berører naturmangfoldet skal prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8-12 legges til grunn. Dette er hjemlet i lov av 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven). Riksantikvaren har gjort søk i basene Artskart og Naturbasen til Miljødirektoratet for å fremskaffe nødvendig kunnskap for beslutningsgrunnlaget. Innenfor areal som er merket som fredet på kartet side 2, er det ikke registrert sårbare eller truede arter.

Fredningsvedtaket innebærer en videreføring av gjeldende landskapssituasjon og har dermed ikke uheldige virkninger på omgivelsene. Førre var-prinsippet i naturmangfoldloven § 9 anses dermed ivaretatt.

Redegjørelse for saksgang frem til fredningen

Melding om oppstart av fredning jf. kulturminneloven 22 nr. 1

Byantikvaren i Oslo varslet oppstart av fredningssak i brev av 29.06.2012. Det ble kunngjort i Dagsavisen og Aftenposten 6.9.2012.

Det kom inn merknader fra Oslo kommune ved Plan- og bygningsetaten og Bymiljøetaten, samt fra eierkonsernet Mondelez Norge og Mondelez Norge Production A/S (tidligere Kraft Foods Norge AS og Krafts Food Norge Production AS).

1. Oslo kommune, Plan og bygningsetaten

Plan- og bygningsetaten støtter forslag om fredning av Freiaparken i brev av 15.8.2012. De understreker også viktigheten av at maleriene av Edvard Munchs er tilgjengelige for offentligheten. Videre at det er positivt av det kan skje på stedet.

Videre peker de på behovet for idrettsanlegg i området og at en eventuell fremtidig fredning ikke skal være til hinder for endret bruk som er en berikelse for området.

2. Oslo kommune, Bymiljøetaten

Bymiljøetaten understreker i sitt brev av 24.8.2012 viktigheten av at det fredete fortausarealet ikke skal være til hinder for fremtidig drift og vedlikehold.

3. Mondelez Norge AS og Mondelez Norge Production A/S

Eierkonsernet Mondelez Norge AS og Mondelez Norge Production A/S understreker i sitt brev av 30.10.12 at fredningssaken omfatter viktige kulturelle, arkitektoniske og næringshistoriske forhold, med betydelige økonomiske verdier for konsernet som eier av eiendommen. De poengterer viktigheten av en god dialog. Et overordnet mål for eieren er at fredningen ikke skal medføre restriksjoner som vil være til hinder for produksjonsvirksomheten.

Fremtidig eierskap og utnyttelse er ikke avgjort og eierkonsernet ber om at fredningsforslaget fastsetter færrest mulig restriksjoner som kan påvirke ulike former for fremtidig bruk.

Byantikvarens i Oslos vurdering av høringsuttalelsene

1. Oslo kommune. Plan- og bygningsetaten

Byantikvaren er enig i at det er ønskelig med en bedre mulighet for å se Edvard Munchs kunst. De mener det vil være mulig å finne løsninger som gir økt tilgjengelighet som ikke er i strid med fredningsformålet.

Når det gjelder endret bruk knyttet til idrett mener Byantikvaren at bygningene og hagen som er fredet vil være lite egnet for idrett.

2. Oslo kommune Bymiljøetaten

Byantikvaren påpeker at vedlikehold av samferdselsanlegg ikke vil være i strid med fredningsforslaget. Det samme gjelder tiltak som må gjøres for å komme til infrastruktur i bakken. Mindre vesentlig tiltak og endringer av samferdselsanlegg vil kunne gjennomføres som dispensasjon fra en fredning. Vesentlige tiltak som direkte er

i strid med formålet bak fredningen etter kulturminnelovens § 19 vil ikke kunne være gjenstand for dispensasjon fra fredningen.

3. Mondelez Norge AS og Mondelez Norge Production AS

Byantikvaren berømmer Mondelez Norge for imøtekommenhet og den gode dialogen. Dette gir godt grunnlag for den videre prosessen. Fredning vil ikke være til hinder for eksisterende drift av anlegget. Mindre endringer for å tilpasse eiendommen til annen bruk vil kunne gjennomføres ved dispensasjon fra fredningsbestemmelsen så fremt de ikke strider med formålet med fredningen.

Forslag om fredning, offentlig ettersyn jf. kml § 22.2.

Forslag om fredning ble sendt ut av Byantikvaren i Oslo 13.8.2013. Samtidig ble forslaget kunngjort i Dagsavisen og Aftenposten. Det kom inn fire høringsuttalelser.

1. Oslo kommune, plan og bygningsetaten

Plan- og bygningsetaten er positive til fredningsforslaget. Anlegget som er foreslått fredet består av kulturminner som er svært verdifulle både i lokal og nasjonal sammenheng. De påpeker at fredning av løst inventar ikke må bli så streng at det blir til hinder for ny bruk av lokalene.

Når det gjelder områdefredningen etter § 19 mener de at det er unødvendig og lite ønskelig å ta med arealet som er regulert til veiformål og fortau. De mener at det innenfor arealet mot Københavnergaten ikke vil være mulig å gjennomføre bygningsmessige tiltak som kan komme i konflikt med opplevelsen av det foreslått fredete området.

2. Mondelez Norge AS og Mondelez Norge Production AS

Mondelez fremhever at fredningsprosessen ikke må være til hinder eller ulempe for en videre effektiv drift og utvikling av produksjonsvirksomheten.

Freiasalen

Mondelez ønsker at det på en enkel måte kan skapes et fysisk skille mellom de arealer i spisesalbygget som er direkte relatert til driftsvirksomheten og de arealer som publikum benytter når det foregår øvrige aktiviteter i Freiasalen, Freiaparken og FreiaLand.

De peker på at Munchmaleriene ikke er «veggmalerier» men ordinære malerier som er montert på veggen. De mener derfor at det ikke er korrekt å angi dem som en del av byggets interiør.

De peker også på behovet for å flytte bord og stoler i spisesalen. De ønsker også å etablere en fleksibel scene som kan trekkes frem under scenen.

Underetasjen

Mondelez ønsker at hele underetasjen under Freiasalen tas ut av fredningsforslaget, da all logistikk mellom garderobeanlegg og fabrikkbygningen skjer gjennom rotunder

(vestibylen) i underetasjen. Det er ønskelig å ha mulighet til å avstenge rotunden i underetasjen.

Subsidiært – dersom fredningen skal omfatte deler av underetasjen – anmoder de om at fredningsområdet innskrenkes i den nordøstlige delen til å korrespondere med yttervegg/mur i etasjen over og at grensen mot garderobearealene trekkes innover i rotunden. Mondelez har oversendt revidert forslag til avgrensning til Byantikvaren.

Freiaparken

Mondelez har gitt kommentarer til listen over skulpturer i parken som skal omfattes av fredningen.

Områdefredningen etter § 19

Mondelez kan ikke se at det er behov for områdefredning og ber om at fredningsgrensen følger muren og opprinnelige yttervegg til spisesalbygget og FreiaLand.

3. Fagforeningene i Mondelez Norge

Fagforeningene er svært positive til fredningen. De ønsker at fredningen omfatter flere skulpturer. Spesielt fremhever det Nikestatuen i parken og Snemåkerne og Hadrianhodet i spisesalen. Fagforeningene mener spisesalen og parken må betraktes som en helhet og ber derfor om at fredningsvedtaket utvides til å omfatte all kunst som var i anlegget pr. 29.06.2012.

4. Tidligere byantikvar i Oslo Hans Jacob Hansteen

Hansteen understreker at han ikke er formell høringspart, men ønsker å knytte noen kommentarer til fredningsforslaget. Han fremhever at den sosiale, kulturhistoriske kontinuiteten i hundre år representert av tre generasjoner Johan Throne Holst i seg selv er enestående og at dette har ført til at anlegget i dag rommer betydningsfull moderne skulptur. Etter hans skjønn er verdien av kontinuiteten i utøvelsen av det sosiale og kulturelle programmet underkommunisert i fredningsforslaget. Han mener det vil være et betydelig tap om en eller flere av skulpturene skulle forsvinne fra anlegget. Han anbefaler derfor at en vesentlig større mengde av kunsten tas med i fredningen.

Byantikvarens vurdering av merknadene

1. Oslo kommune, Plan og bygningsetaten

Byantikvaren påpeker at bare deler av området som forslås fredet etter § 19 er regulert til fortau, øvrige deler er regulert til byggeområde, industri. Vanlig vedlikehold av vei og fortau vil ikke være i strid med fredningsforslaget. Heller ikke tiltak som må gjøres for å komme til infrastruktur i bakken under forutsetning av at fortauet tilbakeføres. Mindre vesentlige tiltak og endringer av fortausarealet vil kunne gjennomføres som dispensasjon fra en fredning. Vesentlige tiltak som direkte er i strid med formålet bak fredningen, dvs opplevelsen av anlegget, vil ikke kunne være gjenstand for dispensasjon fra fredningen.

2. Modelez Norge AS og Modelez Norge Production AS

Byantikvaren understreker at de også er opptatt av at fredningen ikke skal være til hinder for produksjonen på Freia sjokoladefabrikk.

Rotunden i undertasjen

Byantikvaren fremhever at etaten er opptatt av å finne en god løsning og at dialogen med Mondelez har vært fruktbar. Byantikvaren opprettholder imidlertid avgrensningen av fredningen og inkluderer underetasjens rotunde da denne er sentral i den opprinnelige arkitekturen med et gjentakende formelement og strukturell løsning som forbindelse mellom første etasje og underetasjen. Byantikvaren vil skrive inn en føring i fredningsdokumentet som åpner for å gi dispensasjon for å bygge en skillevegg og gjenmuring av åpning i rotunden slik det er skissert.

Veggmaleriene

Byantikvaren finner det riktig ut fra definisjon av monumentalmaleri å endre benevnelsen «veggmalerier» til «monumentalmaleri». Edvard Munchs malerier er plassert inn i veggpanelene i spisesalbygningen som fra arkitektens hånd er utformet for å skape en optimal ramme rundt maleriene. Maleriene er en integrert del av interiøret og er derfor å regne som fast inventar.

Bord, stoler og fleksible skillevegger

Byantikvaren peker på at fredningen ikke vil være til hinder for flytting av bord og stoler. Når de gjelder fleksible vegger, mener Byantikvaren at dette vil være i strid med fredningens formål og fredningsbestemmelsenes § 2.

Fleksibel scene

Byantikvaren mener det er mulig å etablere en fleksibel scene under forutsetning av at den gis en god arkitektonisk løsning som ivaretar det opprinnelig ettrykket med paneler i front.

Freiaparken og skulpturene

Byantikvaren underretter om at det for å hindre usikkerhet er utarbeidet et eget vedlegg med fotodokumentasjon. De gjør også oppmerksom på at skulpturen Poseidon som hadde falt ut av oppstillingen nå er innarbeidet.

Områdefredning § 19

Byantikvaren ønsker å opprettholde forslaget om områdefredning fordi tiltak innenfor området kan få konsekvenser for opplevelsen av spisesalbygningen og Freiaparken. Byantikvaren mener det er ønskelig å kunne vurdere eventuelle utvendige endringer av vaktbygget og skurtilbygget som ligger innenfor § 19 området.

Adresse – eiendommens benevnelse i fredningsdokumentet

Byantikvaren takker for informasjon om adresseforhold. De har undersøkt og kan bekrefte at spisesalbygningen og Freiaparken ikke har egen adresse, kun gårds- og bruksnummer. De har derfor justert overskriften i fredningsforslaget.

3. Fagforeningene i Mondelez Norge

Byantikvaren begrunner utelatelse av skulpturen Nike er at den er sent plassert i hageanlegget. Spisesalen er spesielt viktig som en ramme om Munchs monumentalmaleri og skulpturene Snemåkerne og Hadrianhodet ble derfor ikke tatt med i fredningsforslaget. Etter uttalelsen har Byantikvaren vært i videre dialog eierne, og de ovennevnte skulpturene er nå inkludert i fredningsforslaget.

Øvrige justeringer

Byantikvaren har omarbeidet fredningsforslaget. Nytt fredningsforslag er dater 05.12.2013 og er endret på følgende punkter:

For å tydeliggjøre parkanleggets plass i fredningene er en ny setning lagt til i avsnittet om omfang og bestemmelsene er justert i punktene 1, 2, 3 og 4.

Benevnelsen «veggmaleri» er endret til «monumentalutsmykning»

Oversendelse til Oslo kommune for behandling i kommunestyret jf. kml 22.3

Saken ble oversendt til Oslo kommune 5.12.2013. I brev av 16.6.2014 skriver byråd for byutvikling:

«Jeg mener spisesalen på Freia med maleriene til Edvard Munch, arkitekturen, Freiaparken med sin kunst og realisering av ideen om å gi arbeiderne positive kunstneriske impulser har nasjonal verdi og vil på vegne av Oslo kommune anbefale fredningsforslaget. Byantikvaren skriver at det er det opprinnelige anlegget som skal vernes men det er ikke satt noe konkret sluttidspunkt for når det helhetlige anlegget var etablert. Med denne bakgrunn vil jeg be de antikvariske myndigheter gjennomgå listen fra fagforeningene i brev av 15.01.2014 for å se om det er andre objekter som er så viktige for helheten at de bør inngå i fredningen. Jeg vil også forslå at Nike-statuen, som er satt opp til minne om Johan Johan Throne Holst, fredes i sin sammenheng. Denne uttalelsen bes inntatt i fredningssaken og oversendt sammen med fredningsforslaget til Riksantikvaren.»

Fredningssaken ble oversendt fra Byantikvaren i Oslo til Riksantikvaren for endelig behandling 10. 09.2014.

Riksantikvarens behandling

Riksantikvaren var den 21. januar 2015 på befaring hos Modelez Norge AS og Modelez Norge Production AS sammen med Byantikvaren. Forslaget om fredning ble gjennomgått og utvalget av kunst som skulle omfattes av fredningen ble diskutert. Riksantikvaren sendte den 6. februar 2015 en mail til Modelez Norge AS og Modelez Norge Production AS med oversikt over de kunstverk som ytterligere skulle omfattes av fredningen og fikk i mail av 9. februar 2015 bekreftelse på at det var enighet om dette utvalget. Den endelige listen over kunstverk er justert i henhold til dette. Dette er i overensstemmelse med anmodningen Byantikvaren på grunnlag av innspillet fra byråd for byutvikling.

Riksantikvaren følger Byantikvarens anbefaling om å opprettholde den foreslåtte avgrensning av fredningsarealet i underetasjen. Eventuelle endringer som er viktige for bruken av rommet vil kunne behandles som en dispensasjonssak.

Riksantikvaren vurderer at opprettholdelse av spisesalen som et stort åpent rom er viktig. Et eventuelt behov for fleksible vegger må behandles som dispensasjonssak. Byantikvaren mener det vil være mulig å finne løsning for en fleksibel scene. Dette er viktig for bruken av salen. Saken må behandles som dispensasjonssak. Både Oslo kommune, Plan- og bygningsetaten og eierkonsernet til Modelez Norge AS og Modelez Norge Production AS mener at det ikke er nødvendig med en områdefredning. Riksantikvaren har valgt å følge Byantikvarens forslag. Det er viktig å sikre opplevelsen av anlegget i omgivelsene uten nye uheldige inngrep. Endring av inngangspartiet og skurtilbygget er elementer har betydning i denne sammenhengen.

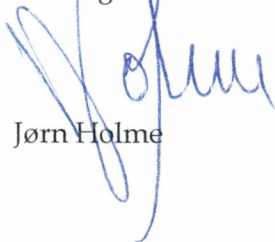
Riksantikvaren viser forøvrig til vårt rundskriv om dispensasjon, «Enklere og raskere dispensasjonsbehandling av tiltak på byggverk, anlegg mv. fra nyere tid, områder og kulturmiljøer som er fredet i medhold av kulturminneloven» som er tilgjengelig på våre nettsider. Vi vil presisere at formålet med fredningen er av stor viktighet for vurdering av tiltak. Spørsmål om dispensasjon må behandles som en konkret søknad. Det er stor enighet om fredning av Friiaparken med hagepaviljong og integrerte skulpturer og relieffer, Spisesalen og med Edvard Munchs utsmykning, verkstedbygningen og utvalget at kopi av viktige kunstgjenstander.

Klageadgang og tinglysning

Dette fredningsvedtaket er et enkeltvedtak som kan påklages til Klima- og miljødepartementet, jf. forvaltningsloven § 28 første ledd. Eventuell klage stiles til Klima- og miljødepartementet, men sendes til Riksantikvaren innen tre uker fra fredningsvedtaket er mottatt jfr. forvaltningsloven § 29 første ledd.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 5.

Vennlig hilsen

Jørn Holme

Hanna Kosonen Geiran
avdelingsdirektør

Vedlegg: 2

Kopi til: Munchmuseet, Postboks 2823 Tøyen, 0608 OSLO/ Oslo kommune,
Byrådsavdeling for byutvikling, Rådhuset, 0037 OSLO/ Oslo kommune - Byantikvaren,
Postboks 2094 Grünerløkka, 0505 Oslo/ Fortidsminneforeningen, Dronningens gate 11, 0152
OSLO/ Klima- og miljødepartementet, Postboks 8013 Dep, 0030 Oslo

Mottaker	Kontaktperson	Adresse	Post
Mondelez Norge AS og Mondelez Norge Production AS		Johan Throne Holsts plass 1 Pb 6658 Rodeløkka	0502 OSLO
Oslo kommune, Byrådsavdeling for samferdsel, miljø og næring		Rådhuset	0037 OSLO

